

Språkkaféet som arena för språkträning

Genom tidigare forskning vet vi relativt mycket om skolans roll för migranternas vägar in i det svenska samhället. Vi vet mindre om civilsamhällets stöd och roll i integrationsprocessen, särskilt när det gäller språklig integration. I denna policy brief, skriven av **Gunilla Jansson**, professor vid Institutionen för svenska och flerspråkighet, Stockholms universitet, och **Silvia Kunitz**, lektor vid Institutionen för språk, litteratur och interkultur vid Karlstads universitet, presenteras resultaten från projektet *Språkkaféet som social mötesplats och arena för språkträning*. Projektet, som finansieras av Vetenskapsrådet, bidrar med ny kunskap om språkkaféer som drivs av aktörer inom civilsamhället och deras roll för vuxna nyanländas språkliga integration.

Bakgrund och syfte

En faktor som ofta framhålls som central för nyanländas väg in i det svenska samhället är språket. Genom tidigare forskning vet vi en hel del om (grund- och gymnasieskolans) roll för unga migranternas integration (Bunar 2015). Vi vet däremot väldigt lite om det integrationsarbete som görs för vuxna, där aktörerna är olika idéburna samman slutningar i civilsamhället.

Det finns olika typer av språkkaféer runt om i Europa.¹ Gemensamt är att de erbjuder informella och stödjande miljöer för vuxnas språkinläring. På ett typiskt språkkafé samlas människor som vill träna målspråket tillsammans med avancerade talare av det språket (som i vårt fall är svenska) utan en formell, utbildningsinstitutionell agenda (Kasper & Kim 2015). Huvudmålet är att kunna föra ett, för båda parter, begripligt samtal på målspråket, t.ex. om ett aktuellt ämne eller tema.

¹ Se EU-projektet "Language Café": <https://www.llas.ac.uk/resources/paper/3230.html>.

Det är allmänt vedertaget att meningsfull interaktion med andra är en väsentlig faktor i språkinlärningsprocessen (Atkinson 2011). Tidigare forskning har betonat att deltagande i sociala aktiviteter utanför klassrummet kan stärka effekterna av skolans språkundervisning. Forskningen har särskilt pekat på att interaktion med avancerade målspråkstalare erbjuder rika möjligheter för språkinläring (Kasper & Wagner 2011). Genom att ingå i vänskapsrelationer med sina samtalspartners ökar andraspråksanvändare sin språkliga och kommunikativa repertoar över tid (Barraja-Rohan 2015; Berger & Pekarek Doehler, 2018).

Jämfört med den rika litteratur som finns om klassrumsinteraktion är forskning om språkinläring genom samtal i informella miljöer utanför klassrummet, som exempelvis på språkkaféer, relativt nytt och utforskat. I de få studier som finns av språkkaféer rör det sig om konversationsgrupper på språkutbildningar i skola eller inom högre utbildning (se Kasper & Kim 2015 för en översikt). Det finns också studier av språkkaféer på bibliotek (t.ex. Johnston 2018), där fokus har varit på sociala och politiska aspekter, snarare än på samtalen som språkinlärmingsmiljö. Vårt syfte har därför varit att utveckla forskningsfältet genom att utforska språkkaféer som drivs av aktörer inom civilsamhället (kyrkor, bibliotek och Röda Korset). Hur fungerar språkkaféer som arenor för språkträning och sociala mötesplatser? Hur hjälper de till i integrationen? Vilka är vinsterna med språkkaféer?

De språkkaféer som vi har studerat skiljer sig på en rad punkter från de konversationsgrupper som studerats i tidigare forskning: (a) de drivs på initiativ av civilsamhället och är inte knutna till utbildning eller skola; (b) personerna som driver språkkaféerna saknar i normalfallet pedagogisk erfarenhet av språkundervisning och har olika förståelse av vad språkträning är och hur det ska göras

i praktiken; (c) besökarna på språkkaféerna är en heterogen grupp med en stor spännvidd av färdighetsnivåer, från nyanlända som är nybörjare i svenska till avancerade målspråkstalare som vill förbättra sin svenska.

Sammantaget har 160 fältbesök (82 besök med videoinspelning) genomförts på fjorton språkkaféer i kyrkor och bibliotek i Storstockholmsområdet. Vi har även intervjuat volontärer och kafékoordinatorer. Redovisningen av våra resultat är strukturerade efter projektets tre delstudier. Delstudie 1 är en etnografisk studie och har fokus på den övergripande organisationen av språkkaféet, dvs. vilka verksamheter som är implementerade på språkkaféerna. I Delstudie 2 utforskas flerspråkighet som resurs i språkträningen. Delstudie 3 undersöker pedagogiska praktiker dvs. hur kafédeltagarna pratar om språk och vilka språkliga aspekter de förhandlar om.

Resultat

Delstudie 1

Resultaten från delstudie 1 visar att aktiviteterna på kaféerna är varierande och vittnar om volontärernas olika ideologier om språkinläring (Kunitz, under utarbetande) och deras förmåga att anpassa kaféverksamheten till behovet hos kafébesökarna. I språkkaféerna som vi har besökt ägnar man sig ganska mycket åt verksamheter inriktade på språklig form som exempelvis grammatik- och ordkunskapsövningar och textläsning. Valet av sådana verksamheter baseras på uppfattningen att fokus på språklig form är nödvändigt för språkutveckling. Tillämpningen av andra språktränande verksamheter som vi har identifierat (såsom presentationsrundor, diskussioner och småprat) görs utifrån föreställningen att man lär sig ett andraspråk genom att interagera med andra (Kunitz & Jansson, insänt). Volontärens agerande har en viktig funktion för migrantens delaktighet i samtalet.

När volontären visar engagemang för migrantens berättelse genom att ge substantiell återkoppling i form av empatiska kommentarer och frågor, utvecklar migranten sin berättelse, och får på så sätt möjlighet att träna sin svenska. På ett par av kaféerna förekommer även praktiska verksamheter, såsom t.ex. bakning, matlagning, gymnastik samt sång och dans. Dessa aktiviteter speglar idén att det är genom att göra saker tillsammans som man lär sig ett nytt språk.

Enligt volontärerna är själva poängen med språkkaféet att prata svenska. Samtidigt beskrivs språkkaféet som en frizon där de nyanlända kan känna tillhörighet till en delad gemenskap utan krav på prestation: ”Kom som du är, vi tycker om dig som den du är” (citat ur en intervju). Dessutom beskriver volontärerna den källa till glädje, vänskap och kunskapsutbyte, som deras deltagande i kaféverksamheten innebär för egen del. Just tillhörighet och gemenskap, som är centrala komponenter för att uppnå integration, betonas av många som ett viktigt mål, detta med tanke på att många migranter upplever en otrygg tillvaro (Jansson, kommande, b). Våra etnografiska observationer visar att språkkaféet inte enbart är en mötesplats för umgänge mellan nyanlända och etniska svenskar. Lika viktigt är umgänget med landsmän och migranter från olika länder, över nations- och språkgränser. Detta speglar en förståelse av det svenska samhället som mångkulturellt.

Delstudie 2

Det faktum att flerspråkiga praktiker är regel snarare än undantag i språktränande verksamheter, särskilt i situationer då flerspråkig kompetens är tillgänglig, pekar mot att flerspråkighet tillämpas i kafémiljön (Jansson, kommande, a). På ett par kaféer har man med externa medel anställt flerspråkiga personer med migrantbakgrund, som själva har gått igenom en asyl- och etableringsprocess. Deras

uppgift är inte enbart att tolka så att viktig information når fram, t.ex. om aktiviteter på den lokala orten. De fungerar även som kulturöverbryggare, t.ex. i diskussioner om familjemönster, genusfrågor och i andra frågor där olika etniska grupper kan ha med sig olika föreställningar, traditioner och normer från sina hemländer. Vi har observerat att översättningar och förklaringar på deltagarnas olika språk bidrar till att göra allas röster hörda, så att uppfattningar och förväntningar som rimmar illa med verkligheten kan överbryggas.

På språkkaféerna används migranternas modersmål som resurs i språkträningen, särskilt då modersmålet underlättar gemensam förståelse och således främjar kafébesökarnas deltagande i kommunikationen på svenska. De flerspråkiga facilitatorerna, som har utvecklat en flexibilitet i färdigheten att växla mellan olika språk, har en viktig funktion i upprättandet av gemensam förståelse. Modersmålet används frekvent i ordförklaringsarbetet, särskilt i grupper med en kontinuitet i gruppsammansättning och språkbakgrund. I sådana grupper har vi observerat att volontärens ordförklaring på svenska följs av en omformulering på migrantens modersmål av en gruppdeltagare, som ofta tar på sig (eller tilldelas) rollen som tolk åt övriga.

Delstudie 3

Våra resultat från delstudie 3 visar att intresset för ordförklaringsarbetet är alltestädes närvarande oavsett verksamhet (Kunitz, 2020; Kunitz & Majlesi, under utarbetande). Både volontärer och kafébesökare är engagerade i ordförklaringar, som är mycket frekventa i våra data i så gott som alla verksamheter. Oavsett om man läser en text, småpratar om vädret eller om man gör något praktiskt tillsammans, som exempelvis lagar mat eller bakar, är fokus på ordkunskap framträdande. Grammatiska frågor får däremot inte alls samma uppmärksamhet. Att

känna till ords betydelse är viktigt för att förstå innehållet i en text eller för att förstå vad någon säger. När fokus är på mening och innehåll, är grammatisk kunskap inte så väsentlig för förståelsen.

I våra analyser av ordförklaringar har vi intresserat oss för två frågor: (a) aspekter av ordkunskap som deltagarna uppmärksammar (se Nation 2013); och (b) kafébesökarnas roll i ordförklaringsarbetet. När det gäller den första frågan (a) har vi funnit att det framför allt är kunskap om ords betydelse, uttal och stavning som deltagarna är intresserade av (Majlesi, Jansson & Rydell 2020; se också Kunitz & Skogmyr Marian 2017). I studiet av den andra frågan (b) har vi undersökt hur ordförklaringsarbetet genomförs. Vår analys har visat att både volontärer och kafébesökare kan engagera gruppen i ordförklaringar. I vissa fall är det volontärerna som påkallar kafébesökarnas uppmärksamhet på ett ord när de föregriper förståelseproblem med ett potentiellt svårt ord som har använts, ibland även utan att kafébesökaren har visat något tecken på problem med förståelse (Kunitz & Majlesi, under utarbetande). I andra fall är det kafébesökaren som tar initiativ och frågar om ett ords betydelse. När fokus på ett ord väl är etablerat i gruppen, kan alla delta i ordförklaringsarbetet. Kafébesökarna kan delta med gester, synonymer, nya ordformer och egna förklaringar.

Slutsatser och rekommendationer

Resultaten från vårt projekt visar att samtalsmiljön på de fjorton språkkaféer vi studerat erbjuder ett rikt och diversifierat sammanhang för språkträning. Intresset för gemensam förståelse (genom tillämpningen av flerspråkiga praktiker och ordförklaringsarbetet) visar att språkträningen är organiserad på ett sätt som främjar delaktighet.

Våra resultat sätter fokus på några komponenter i uppställningen av ett språkkafé som är särskilt gynnsamma

för att delaktighet i språkträning ska kunna uppnås, och som man därför bör tänka på som kafékoordinator. Den första komponenten gäller vikten att anpassa aktiviteterna till kafébesökarnas behov, så att flera kan delta i och dra nytta av språkträning. På språkkaféerna har vi observerat mångfalden av språktränande verksamheter, såsom praktiska verksamheter (t.ex. sång och dans), kommunikativa verksamheter (t.ex. småprat) och verksamheter som fokuserar på språklig form (ordkunskap och grammatik). Detta är i linje med tidigare forskning som pekar på att lärandeprocessen inte är densamma för alla (Atkinson 2011). När man skapar språkinlärningsmiljöer bör man därför ta hänsyn till individuella olikheter. Den andra komponenten gäller tillgången till flerspråkig kompetens. För att alla ska kunna delta i ett samtal krävs att alla kan följa med i samtalsförloppet. Tillfälliga översättningar av enstaka ord och fraser, som är av vikt för att kunna upprätthålla deltagande i ett samtal på svenska, kan på ett smidigt sätt lösa problem med förståelse. Risker är annars att någons röst inte blir hörd eller att någon hamnar utanför. Det finns en konsensus i forskarsamhället att en principfast användning av modersmålet (Levine 2011), såsom vi har observerat i språkkaféerna, stödjer den flerspråkiga individens identitet och kompetens. Den tredje komponenten som vittnar om vikten av delaktighet gäller intresset för kunskap om ords betydelse i mångfalden av verksamheter, där *alla* kan delta i arbetet med att förklara ett ords betydelse.

Vi menar att det är denna omsorg om delaktighet som krävs för att skapa en inkluderande miljö för språkträning och relationsskapande. Relationsskapande leder till skapande av gemenskap och tillhörighet. Denna process bygger på samkonstruktion och ömsesidighet. Det är därför viktigt att de nyanlända blir bemötta som kompetenta samtalspartners och handlingskraftiga samhällsmedborgare. Detta kan uppnås i en miljö där samtal mellan nyanlända

och avancerade talare av svenska ses som tillfällen till ömsesidigt kunskapsutbyte. En sådan miljö är lika mycket en vinst för volontärerna som för de nyanlända, vilket också styrks av våra intervjuer. Vårt projekt vittnar om att delaktighet i kommunikativa och praktiska verksamheter är ett steg i en ömsesidig integrationsprocess.

Referenser

Atkinson, D. (2011). *Alternative approaches to second language acquisition*. New York: Routledge.

Barraja-Rohan, A.-M. (2015). "I told you": Storytelling development of a Japanese learning English as a second language. I T. Cadierno & S.W. Eskildsen (Red.), *Usage-based perspectives on second language learning* (ss. 271–304). Berlin & Boston: De Gruyter Mouton.

Berger, E., & Pekarek Doehler, S. (2018). Tracking change over time in storytelling practices: A longitudinal study of second language talk-in-interaction. I S. Pekarek Doehler, J. Wagner, & E., González-Martínez (Red.), *Longitudinal Studies on the Organization of Social Interaction* (ss. 67–102). London: Palgrave Macmillan.

Bunar, N. (2015). *Nyanlända och lärande: Mottagande och inkludering*. Stockholm: Natur & Kultur.

Jansson, G. (kommande, a). Multilingual practices and normative work in the context of a civic integration project in Sweden. Under utgivning 2020 i ett specialnummer av *The Translator*: 'Exploring the continuum of multilingual practices'.

Jansson, G. (kommande, b). Negotiating belonging in multilingual work environments: Church professionals' engagement with migrants. Under utgivning 2021 i ett specialnummer av *Applied Linguistics Review*: 'Workplace communication in flux.'

Johnston, J. (2018). The use of conversation-based programming in public libraries to support integration in increasingly multi-ethnic societies. *Journal of Librarianship and Information Science*, 50(2), 130–140.

Kasper, G., & Kim, Y. (2015). Conversation-for-learning: Institutional talk beyond the classroom. I N. Markee (Red.), *The handbook of classroom discourse and interaction* (ss. 390–408). London: Wiley-Blackwell.

Kasper, G., & Wagner, J. (2011). A conversation-analytic approach to second language acquisition. D. Atkinson (Red.), *Alternative approaches to second language acquisition* (ss. 117–142). London: Routledge.

Kunitz, S. (2020). Reading activities in language cafés for newcomers. Konferensrapport vid 5th CLIC conference on Diversity across settings of language use & learning: Identity, culture, and gender, Houston (USA), October 10–11, 2020.

Kunitz, S. & Jansson, G. (insänd). Story reciprocity in a language café: Integration work at the micro-level of interaction. Reviderad version insänd för publicering i *Journal of Pragmatics*.

Kunitz, S. (under utarbetande). Language "training" in informal migration contexts. Under utgivning 2020 i H. Reinders, C. Lai, & P. Sundqvist (Red.) *The Routledge handbook of language learning and teaching beyond the classroom*. New York: Routledge.

Kunitz, S., & Majlesi, A.R. (under utarbetande). Multimodal gestalts in reformulating practices at language cafés. Under utgivning 2020 i ett specialnummer av *Social Interaction - Video-based Studies of Human Sociality*.

Kunitz, S., & Skogmyr Marian, K. (2017). Tracking imminent language learning behavior over time in task-based classroom work. *TESOL Quarterly*, 51(3), 507–535. DOI: 10.1002/tesq.389

Levine, G.S. (2011). *Code choice in the language classroom*. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters.

Majlesi, A.R., Jansson, G., & Rydell, M. (2020). Gester. Under utgivning i M. Broth & L. Keevallik (Red.), *Agera tillsammans*. Lund: Studentlitteratur.

Nation, I.S.P. (2013). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Denna policy brief har tagits fram som ett samarbete mellan Delmi och Vetenskapsrådet i syfte att synliggöra forskning som beviljats medel från Vetenskapsrådet. Vetenskapsrådet driver på uppdrag av regeringen ett 10-årigt nationellt forskningsprogram inom migration och integration. Syftet med programmet är att stärka forskningen inom området och främja tillgängliggörande och spridning av forskning, för att därmed skapa goda förutsättningar för forskningens medverkan till att möta samhällsutmaningar avseende migration och integration. För mer information, se <https://www.vr.se/nfpmigint>.

Som vanligt i Delmi-sammanhang så ansvarar författarna själva för innehåll, slutsatser och policyrekommendationer.

Gunilla Jansson & Silvia Kunitz
Språkkaféet som arena för språkträning
Delmi Policy Brief 2020:8

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR
Delegationen för
Migrationsstudier
Ju 2013:17